

1982 ANAYASASI'NA GÖRE İDARENİN FAALİYET ALANI OLARAK MİLLİ GÜVENLİK

*National Security as the Field of Activity of the Administration According to the
1982 Constitution*

Dr. Öğretim Üyesi Özgür TEMİZ*
Arş. Gör. Ramazan DEMİR**

Öz: Millî güvenlik genel olarak devletin güvenliğini ilgilendiren her şeydir. Millî güvenlik faaliyetleri devletin yürütme organı ve idare tarafından yerine getirilmektedir. Dolayısıyla millî güvenlik idare hukuku açısından idarenin bir faaliyet alanı olarak kabul edilmektedir. Anayasa m. 8'de yürütme yetkisi ve görevinin Anayasa ve kanunlara uygun olarak kullanılıp yerine getirileceği ifade edildiği için millî güvenlik faaliyetleri de Anayasa hükümleri çerçevesinde yerine getirilecektir. Ayrıca idarenin her faaliyetinin Anayasal dayanağı olması gerektiği için millî güvenlik faaliyetlerinin de bir takım Anayasal dayanakları vardır. Bunlara Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü düzenleyen Ay m. 3, Devletin temel amaç ve görevlerinin ifade edilmiş olduğu Ay m. 5, egemenliği düzenleyen Ay m. 6 hükümleri örnek olarak verilebilecektir. Ayrıca idarenin her faaliyeti bir teşkilat tarafından yerine getirilmektedir. Cumhurbaşkanlığı, Millî Savunma Bakanlığı (MSB), Millî Güvenlik Kurulu (MGK), Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK)/Genelkurmay Başkanlığı, Yüksek Askerî Şûra (YAŞ) ve Cumhurbaşkanlığı Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu millî güvenlik alanında görev ve yetkileri olan idareler ve idari birimlerdir.

Anahtar Kelimeler: 1982 Anayasası, Yürütme, İdare, Millî Güvenlik, Cumhurbaşkanı, Millî Savunma Bakanlığı (MSB), Millî Güvenlik Kurulu (MGK), Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK).

Abstract: National security is everything that concerns the security of the state in general. National security activities are carried out by the executive body of the state and administration. Therefore, national security is accepted as an area of activity of the administration in terms of administrative law. It is stated in Article 8 of the Turkish Constitution that the executive power and duty will be exercised and fulfilled under the Constitution and laws, and national security activities will also be carried out within the framework of the provisions of the Constitution. In addition, since every activity of the administration must have a constitutional basis, national security activities also have some constitutional basis. Article 3 of the Constitution regulates the indivisible integrity of the State with its territory and nation, Article 5 of the Constitution regulates the basic goal and duties of the state, and Article 6 of the Constitution regulates sovereignty can be given as an example. In addition, every activity of the administration is carried out by an organization. The President, the Ministry of National Defense (MND) and the National Security.

Keywords: Constitution, Executive Power, Administration, National Security, President, Ministry of National Defense (MND), National Security Council (NSC), Turkish Turkish Armed Forces (TAF).

* Atatürk Üniversitesi Hukuk Fakültesi, ozgur.temiz@atauni.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-0808-8153.

** Atatürk Üniversitesi Hukuk Fakültesi, ramazan.demir@atauni.edu.tr,
ORCID: 0000-0001-6427-7285.

Makale Geliş Tarihi: 11.01.2023, Makale Kabul Tarihi: 23.03.2023
DOI:10.57083/adaletdergisi.1285774

GİRİŞ

Kamu hukuku açısından genel olarak millet, ülke ve egemenlik unsurlarından oluştuğu kabul edilen devletin, varlığını sürdürebilmesi ve üzerine almış olduğu görevleri yerine getirebilmesi her şeyden önce kendi güvenliğini sağlayabilmesi ile mümkündür. Devletin kendi güvenliğini koruması, milli güvenlik adıyla kavram haline gelmiştir. Devletin üstlenmiş olduğu eğitim, sağlık, sosyal hizmetler gibi görevler yürütme/idare tarafından yerine getirildiği gibi, milli güvenlik de yürütme ve yürütmenin bir parçası olan idare tarafından yerine getirilmektedir.

1982 Anayasası'na Göre İdarenin Faaliyet Alanı Olarak Milli Güvenlik adlı bu çalışmada; ilk önce milli güvenlik kavramı, bu kavrama benzer nitelikteki kavramlar ve idare hukuku ve idarenin faaliyetleri açısından milli güvenliğin ele alınması amaçlanmaktadır. Ardından idarenin faaliyet alanı olarak milli güvenlik faaliyetlerinin özelliklerinin belirlenmesi, idarenin yerine getirmiş olduğu milli güvenlik faaliyetlerinin anayasal dayanaklarının tespiti, son olarak da milli güvenlik alanında görev ve yetkileri olan idareler ve idari birimlerin anlatılması hedeflenmektedir.

Ayrıca bu çalışmada milli güvenliğin kamu hizmeti ya da kolluk gibi idarenin bir müstakil faaliyet alanı olduğunun üzerinde durulması da amaçlanmaktadır. Genelde milli güvenlik ve milli savunma, kamu hizmeti olarak kabul edilmektedir. Fakat yürütme ve idarenin yerine getirmiş olduğu milli güvenliğin kamu hizmeti ya da kolluktan çok farklı özellikleri vardır.

I. MİLLİ GÜVENLİK KAVRAMI ve İDARİ BİR FAALİYET OLARAK MİLLİ GÜVENLİK

Milli güvenlik kavramı, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra ilk kez ABD'de hukuki bir metinde yer almıştır.¹ Aynı şekilde ABD'de milli güvenlik ile ilgili konularda danışma organı olmak üzere kurulmuş National Security Council'den (NSC) sonra diğer devletler de benzer birimler oluşturmaya başlamıştır.² 1982 Anayasası'nda da milli güvenlik kavramına özellikle bazı temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması için bir neden olarak değinilmesine rağmen doğrudan bir tanımına yer verilmemiştir.³ Ayrıca belirtmek gerekir ki İnsan Hakları ve Ana Hürriyetlerin Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi gibi bazı uluslararası antlaşmalarda da milli güvenlik bazı

¹ Rona Aybay, "Milli Güvenlik Kavramı ve Milli Güvenlik Kurulu", C. 33, S. 1, 1978, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, s. 60-61; Ümit Güveyi, Anayasa Hukuku Boyutuyla Milli Güvenlik (Karşılaştırmalı Bir İnceleme), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 63.

² Hasan Tunç/ Ayhan Döner, "MGK ve Milli Güvenlik Kavramı", C. 1, S. 1, 1998, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, s. 6; Tayfun Akgüner, "Milli Güvenlik Kavramı Üzerine Bazı Düşünceler", C. 6, S. 1-3, 1985, İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, s. 13.

³ Aybay, 1978, s. 62; Tunç/Döner, 1998, s. 5; örnek olarak bakınız. Ay m. 20, m. 21, m. 22, m. 26, m. 31, m. 33.

temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması nedeni olarak kabul edilmiştir.⁴ Belki kavrama esneklik kazandırmak amacıyla bilinçli bir şekilde Anayasa’da tanımlanmamıştır.⁵ Doktrinde de milli güvenlik kavramını tanımlamanın zor olduğu ifade edilmiştir.⁶ Fakat milli güvenlik kavramının kapsamı olarak birbiri ile çok yakından ilişkisi olan iç güvenlik ve dış güvenlik kavramlarından bahsedilmiştir.⁷

Milli güvenlik, sözlük anlamı dikkate alındığında millete ait olan güvenlik ya da milletin güvenliği olarak ifade edilebilir.⁸ Dolayısıyla sözlük anlamı dikkate alındığında devleti oluşturan üç unsurdan sadece insan/ulus/millet unsurunun güvenliğini ilgilendiren hususların milli güvenlik kavramına dahil olduğu söylenebilecektir. Yani devletin diğer unsurları olan toprak ya da egemenlik ile ilgili hususların milli güvenlik ile ilgili olduğu söylenemeyecektir. Fakat devletin; ülke ya da toprak, insan topluluğu ya da millet ve hakimiyet ya da egemenlik unsurlarından oluştuğu kabul edilmektedir.⁹ Bunun için de milli güvenlik; devletin üç unsuru yani egemenlik, millet ve toprak unsurlarının güvenliğini ilgilendiren daha geniş bir kavramdır. Nitekim bu durum Milli Güvenlik Kurulu (MGK) Genel Sekreterliği’nin Teşkilat ve Görevlerinin düzenlenmiş olduğu 6 sayılı Cumhurbaşkanlığı kararnamesinde (CBK) de ifade edilmiştir.¹⁰ Bu CBK’nın tanımlar başlıklı 2. maddesinde milli güvenlik kavramı “*Devletin anayasal düzeni de dahil olmak üzere milli varlığının ve bütünlüğünün, milletlerarası*

⁴ Akgüner, 1985, s. 14; Tunç/Döner, 1998, s. 4; Deniz Acaray, “Anayasal Bir Kuruluş Olarak MGK Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde MGK’nın Yeri ve Alternatif Yeni Bir Kurum: Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu”, C. 69, S. 3, 2020, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, s. 1298; Özge Okay Tekinsoy, İdare Hukukunda Kamu Düzeni Kavramı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 77.

⁵ Aybay, 1978, s. 60.

⁶ Aybay, 1978, s. 60; Tayfun Akgüner, 1961 Anayasasına Göre Milli Güvenlik Kavramı ve Milli Güvenlik Kurulu, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1983, s. 9.

⁷ Carl J. Friedrich, Sınırlı Devlet, Çev. Mehmet Turhan, 2. Baskı, Gündoğan Yayınları, Ankara, 2010, s. 136; Akgüner, 1983, s. 61 ve 80; Tunç/Döner, 1998, s. 5; Yusuf Şevki Hakyemez, “Demokratik Ülkelerde Milli Güvenlik Politikasının Belirlenmesi ve Türkiye”, C. 7, S. 3-4, 2003, Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, s. 286; Cem Ümit Beyoğlu, Türk Anayasa Hukukunda Silahlı Kuvvet Kullanma ve Savaş İlan Etme Yetkisi, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 74-75.

⁸ Türk Dil Kurumu sözlüğünde yer alan milli kelimesinin anlamı (<https://sozluk.gov.tr/> s.e.t. 12 Mart 2022).

⁹ Hüseyin Nail Kubalı, Devlet Ana Hukuku (Esas Teşkilat Hukuku) Birinci Cilt, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1950, s. 167; Kemal Gözler, Devletin Genel Teorisi, 5. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2014, s. 4.

¹⁰ Aynı tanım, 2945 sayılı Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanunu’nun 2. maddesinde de yer almaktadır. Tekinsoy, 2011, s. 78; Selman Sacit Boz (ed.), Mehmet Nacak, Hasan Burak Öndin, Yücel Özdemir, Mustafa Oğuzhan Bölükbaşı, Sümeyye Ulusoy, İdare Hukuku Açısından Kamu Düzeni Unsurları, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, s. 62.

alandaki bütün menfaatlerinin ve ahdi hukukunun her türlü tehditlere karşı korunması ve kollanması” olarak ifade edilmiştir.¹¹

Aslında milli güvenlik kavramı ve buna bağlı olarak da idarenin milli güvenlik faaliyetleri tanımlanırken Devletin temel amaç ve görevlerinin düzenlenmiş olduğu Ay m. 5 hükmü dikkate alınmalıdır. Buna göre milli güvenlik faaliyetleri, Türk milletinin dışa karşı bağımsızlığının, içeride devletin bütünlüğü ve ülkenin bölünmezliğinin, 1982 Anayasası'nın benimsemiş olduğu Cumhuriyet ile demokrasinin unsurları ile işleyişinin korunması ve muhafaza edilmesi için yine Anayasa hükümleri çerçevesinde yerine getirilen bütün faaliyetler olarak tanımlanabilir. Bu tanım dikkate alınırsa milli güvenlik olarak ifade edilen kavramın kelime anlamı olan millete ait olan güvenlikten daha geniş bir anlama sahip olduğu görülecektir. Aslında milli güvenlik kavramı yerine devlet güvenliği kavramının kullanılması bu kavramın içeriğinin tespit edilmesi açısından daha yerinde olacaktır.¹² 2003 yılında hazırlanmış olan Türk Ceza Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu'na göre *“Devletin güvenliği” kavramı, Devletin varlığının korunması, tehlikeyle karşı karşıya bırakılmaması demektir. Devletin varlığını tehlikeye düşürebilecek nitelikteki fiiller Devletin güvenliğini ihlâl eder.*¹³ Benzer şekilde Akgüner de *“milli güvenliğin Devlet tüzel kişiliğinin korunması ve güvenlik altına alınması olarak tanımlanabileceğini”* ifade etmiştir.¹⁴ Benzer bir tanım da Danıştay'ın vermiş olduğu bir kararda yer almıştır. Danıştay 12. Dairesi; *“milli güvenliği, yurt ölçüsünde beliren iç ve dış tehlikelere karşı, Devletin tüzel kişiliğinin savunma ve güvenlik altına alınması şeklinde tanımlamanın mümkün olabileceğini”* ifade etmiştir.¹⁵ Ayrıca *“devletlerin varlıklarını koruma hakkı”*¹⁶ ifadesi de idarenin yerine getirmiş olduğu bu tür faaliyetleri daha kapsamlı bir şekilde ifade etmek için kullanılabilir.

AYM, vermiş olduğu bir kararında *“Devletin kendini koruma hakkını canlı varlıkların kendilerini içgüdüsel olarak korumalarına benzetmiş ve devletin varlığını güçlendirerek sürdürmek, bağımsızlığına ve yapısına yönelik tehlikelere karşı önlemler alıp uygulamak yetkisi”* olarak tanımlamıştır. Ayrıca *“Devletin temel dayanaklarını, sürekliliğini ve demokrasiyi yok edici sakıncaları gidermek için yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesini hukuk devleti açısından en doğal davranış”* olarak nitelendirmiştir.¹⁷ Aslında AYM, vermiş olduğu bu kararda her ne

¹¹ A. Şeref Gözübüyük/ Turgut Tan, İdare Hukuku Cilt I Genel Esaslar, 14. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2021, s. 187; Acaray, 2020, s. 1303.

¹² Doktrinde de devletin güvenliğin kavramının milli güvenlik kavramının dar anlamıyla örtüşen bir anlama sahip olduğu ifade edilmiştir. Cem Şenol, Devlet Sırrı ve Devlet Sırlarına Karşı İşlenen Suçlar, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019, s. 63.

¹³ (<https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss664m.htm> Erişim s.e.t. 20 Aralık 2022); Şenol, 2019, s. 62-63.

¹⁴ Akgüner, 1983, s. 231.

¹⁵ Danıştay 12. D, E: 1969/4097, K: 1970/426, T: 5/3/1970 (Danıştay Kararlar Dergisi C.1, S. 1, 1971, s. 383-384).

¹⁶ Karl Doehring, Genel Devlet Kuramı (Genel Kamu Hukuku), Çev. Ahmet Mumcu, 7. Baskı, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2018, s. 143.

¹⁷ AYM, Siyasi Parti Kapatma, E: 1996/1, K: 1997/1, T: 14.02.1997 (T.C. Resmî Gazete, 23384, 26 Haziran 1998); Mehmet Turhan, “Albert Venn Dicey'nin Hukuk Devleti

kadar kelime olarak ifade etmese de milli güvenlik kavramını tanımlamıştır. Ayrıca bu karar dikkate alındığında milli güvenlik kapsamında alınan önlemlerin hukuk devleti ilkesi ile de uyum içerisinde olduğu söylenebilecektir.

Ek olarak çeşitli kanuni düzenlemelerde ifade edilmiş olan kamu güvenliği ve dış güvenlik gibi kavramların da milli güvenlik kavramı ile yakından ilişkili olduğu söylenebilir.¹⁸ Bununla birlikte bir ülkenin sağlığına, refahına, sosyal dengesine ve siyasi barışına zarar verme ihtimali olan bir şeyin kısa sürede milli güvenliği tehdit edebileceği görüşü¹⁹ dikkate alınırsa buradaki kavramların da milli güvenlik kavramının kapsamına dahil olduğu söylenebilecektir.²⁰ Dolayısıyla devlet ve toplum hayatı ile ilgili her konunun milli güvenlik kavramı ile doğrudan ya da dolaylı bir şekilde ilgisinin olduğu söylenebilecektir.²¹

Doktrinde Türkiye Cumhuriyeti idaresinin görevleri ya da faaliyet alanlarının milli güvenliği sağlama, kolluk faaliyetlerinde bulunma, kamu hizmetleri sunma, özendirme/destek ve teşvik faaliyetleri, planlama ve ön görme ve iç düzen/öz yönetim işleri²² olduğu ifade edilmiştir.²³ İdare, Ay m. 2'de belirtilmiş olan sosyal devlet anlayışı gereğince ve kamu yararını sağlamak için bazı kamu hizmetleri ve kamu düzenini sağlamak için de kolluk faaliyetleri sunmaktadır. Milli güvenlik faaliyetlerinin de geniş anlamda kamu hizmeti olduğu söylenebilir. Fakat milli güvenlik faaliyetlerinin kendine has bazı özellikleri olduğu için tam anlamıyla kamu hizmeti olduğu söylenemeyecektir. Aynı şekilde milli güvenlik faaliyetleri kolluk faaliyetleri ile de ilişkili olsa da kamu düzenini sağlamayı amaçlayan kolluk faaliyetlerinden de farklıdır.²⁴ Kolluk faaliyetleri günlük hayatta varlığını sıkça hissettiren ve unsurları dirlik/esenlik, güvenlik, genel ahlak ve genel sağlık olan kamu düzenini sağlamayı²⁵ amaçlarken milli güvenlik faaliyetleri daha çok devletin kendisinin güvenliğini sağlayan faaliyetlerden oluşmaktadır.²⁶ Bunun için de doktrinde milli güvenlik faaliyetlerinin kamu

Anlayışının Işığı Altında Türk Anayasa Mahkemesi'nin Kararları", C. 1, S. 5, 2020, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, s. 3250.

¹⁸ Milli güvenlik kavramına benzer kavramlar hakkında bkz. Sadi Çaycı, "Türkiye'nin Milli Güvenliği", C. 65, S. 4, 2016, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, s. 3327-3344; Dilşat Çiğdem Sever, Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında İdare Hukukunda Kanuna Dayanma İlkesi, Turhan Kitabevi, Ankara, 2021, s. 143.

¹⁹ Geoffrey Parker, Cambridge Savaş Tarihi, Çev. Füsun Tayanç/Tunç Tayanç, 5. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2020, s. 469-470.

²⁰ Acaray, 2020, s. 1303-1304.

²¹ Şenol, 2019, s. 52.

²² Turan Güneş, Türk Pozitif Hukukunda Yürütme Organının Düzenleyici İşlemleri, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1965, s. 151.

²³ Yahya Kazım Zabunoğlu, İdare Hukuku Cilt 1, Yetkin Yayınları, Ankara, 2012, s. 68-72; Metin Günday, İdare Hukuku, 11. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2017, s. 21-24.

²⁴ Akgüner, 1985, s. 14.

²⁵ Günday, 2017, s. 92.

²⁶ Akgüner, 1985, s. 14.

hizmeti ve kolluk faaliyetlerinden ayrı bir idari faaliyet alanı olduğu ifade edilmiştir.²⁷ Ancak Zabunoğlu, “kolluk faaliyetlerinin amacı olan iç güvenliğin sağlanmasının milli güvenliğin bir bölümünü oluşturduğunu” ifade etmektedir.²⁸ Fakat milli güvenliğin kamu düzeninden daha geniş bir kavram olduğu söylenebilecektir.²⁹ Bu konu ile ilgili olarak Akgüner, “milli güvenlik ile kamu düzeni arasında hükümet işlevi ve idare işlevi arasındaki farka benzer bir ayrılık” olduğunu belirtmektedir.³⁰ Benzer şekilde “milli güvenlik açısından tehdit teşkil eden her durumun kamu düzeni açısından da tehdit teşkil edeceği ancak kamu düzeni açısından tehdit teşkil eden her durumun milli güvenlik açısından tehdit teşkil etmeyebileceği” ifade edilmektedir.³¹

İdarenin bir faaliyet alanı olması açısından milli güvenlik faaliyetlerinin içeriğine bakılacak olursa bu faaliyet alanının sadece sınır güvenliğini sağlamadan ibaret olmadığı söylenebilecektir. 1982 Anayasası’nda milli güvenlik kavramının askeri ya da savunma kavramlarını aşar nitelikte daha geniş bir kavram olarak düzenlendiği³² görüşü de bu düşüncüyü destekler niteliktedir. Milli güvenlik, sınır güvenliğini sağlamayı da içermekle birlikte daha geniş bir idari faaliyet alanıdır. Ayrıca buradaki sınır güvenliğinin de sadece kara sınırları ile sınırlı olmadığını söylemekte fayda vardır. Çünkü sınır kavramının içerisine kara, hava ve deniz ülkesinin sınırları dahildir.

Türk hukukunda idarenin diğer faaliyet alanlarının ülke sınırları ile sınırlı olmasına rağmen milli güvenlik faaliyetlerinin tamamen ülke sınırları ile sınırlı olduğu söylenemeyecektir. Ay m. 92’de Türk Silahlı Kuvvetleri’nin (TSK) yabancı ülkelere gönderilmesine izin verme yetkisinin Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne (TBMM) ait olduğu ifade edilmiştir. TSK’nın yabancı ülkelere gönderildiği ihtimalinde idarenin yabancı ülkede yerine getirmiş olduğu faaliyetin de milli güvenlik faaliyeti olduğu söylenebilecektir. Bu yüzden idare, milli güvenlik faaliyetlerini ülke sınırları içerisinde yürütebileceği gibi ülke sınırları dışarısında da yürütebilecektir.

Birleşmiş Milletler (BM) Kurucu Antlaşması’nın 51. maddesinde BM üyesi olan bir devletin silahlı saldırıya uğraması tehlikesinin mevcut olması durumunda gerekli önlemler BM Güvenlik Konseyi’nce alınmaya kadar bu devletin meşru savunma hakkı olduğu ifade edilmiştir³³ Ayrıca meşru savunma uluslararası hukukta da hukuka uygunluk sebebi olarak kabul edilmiştir. Yani meşru savunma durumunda kuvvet kullanma fiili hukuka uygun olarak kabul edilecektir.³⁴ Türkiye Cumhuriyeti de bu antlaşmaya

²⁷ Günday, 2017, s. 21-22; Akgüner, 1985, s. 14-15.

²⁸ Zabunoğlu, 2012, s. 70.

²⁹ Akgüner, 1983, s. 69-70.

³⁰ Akgüner, 1983, s. 72.

³¹ Şenol, 2019, s. 65.

³² Bülent Tanör, İki Anayasa 1961-1982, 2. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1991, s. 122.

³³ Doehring, 2018, s. 145.

³⁴ Enver Bozkurt/ M. Akif Kütükçü/ Yasin Poyraz, Devletler Hukuku, 8. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015, s. 305-306.

taraf olduğu için meşru savunma hakkına sahiptir. Bu Antlaşma gereğince Türkiye Cumhuriyeti'nin meşru savunma hakkını kullanması durumunda bu bağlamdaki faaliyetler idare tarafından yerine getirilen milli güvenlik faaliyeti olarak ifade edilecektir. Nitekim 2016'dan itibaren TSK, uluslararası hukuk ve BM Sözleşmesi 51'inci maddesinde düzenlenen meşru müdafaa hakkı kapsamında Suriye ve Irak'daki terör örgütlerine karşı milli güvenlik faaliyeti niteliğinde askeri hareketler yapılmaktadır.³⁵

Ayrıca Türk idare hukukunda siyasi polis olarak ifade edilen ve genel idari kolluk olarak ifade edilen Milli İstihbarat Teşkilatı'nın (MİT)³⁶ yerine getirmiş olduğu faaliyetlerin de kolluk faaliyetlerinden ziyade idarenin milli güvenlik faaliyetlerine dahil olduğu söylenebilecektir. Aslında 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu'nda MİT'in görev ve yetkilerinin düzenlenmiş olduğu 4. maddesi dikkate alındığında bu idari faaliyetlerin kolluk faaliyetlerinden daha çok idarenin milli güvenlik faaliyetlerine yardımcı nitelikteki faaliyetlerden ibaret olduğu anlaşılacaktır. Akgüner "*MİT'i milli güvenliğin sağlanması ve korunmasına yardımcı olan kuruluşlar başlığı altında*" ele almıştır.³⁷ Benzer şekilde doktrinde istihbaratın milli güvenliği destekleyici ve tamamlayıcı bir unsur olduğu da ifade edilmiştir.³⁸

Ayrıca merkezi idare içerisinde yer alan Dışişleri Bakanlığı'nın görev ve yetkileri dikkate alındığında da milli güvenlik faaliyeti niteliğinde görev ve yetkilerinin olduğu söylenebilir. Şöyle ki Dışişleri Bakanlığı'nın da görev ve yetkilerinin düzenlenmiş olduğu 1 sayılı CBK'nın 127. maddesinde Bakanlığın görevlerini yerine getirirken ulusal hak ve çıkarların savunulması ve korunması ilkesi kapsamında hareket edeceği ifade edilmiştir. Dolayısıyla ulusal hak ve çıkarların savunulması ve korunmasının da milli güvenlik faaliyetlerine dahil olduğu söylenebilir. Bu yüzden Dışişleri Bakanlığı tarafından yürütülen diplomasi ile milli güvenlik kavramlarının birbirini tamamlar nitelikte kavramlar olduğu söylenebilecektir.³⁹ Ayrıca Ay m. 118'e göre Dışişleri Bakanı'nın MGK'nın üyesi olduğu göz önünde bulundurulursa Dışişleri Bakanlığı ve Dışişleri Bakanı da milli güvenliğe ilişkin görev ve yetkilerinin olduğu söylenebilecektir.⁴⁰

İdarenin milli güvenlik faaliyetleri şu an ki mevcut durumla ilgili olduğu gibi ayrıca orta ve uzun vadeli projeksiyonları da kapsamı gereken bir faaliyettir.⁴¹ Aslında planlama faaliyetleri doktrinde idarenin müstakil bir

³⁵ Beyoğlu, 2022, s. 488, 502, 506, 509; ([https://www.msb.gov.tr/tr-TR/FiratKalkani.s.e.t.22 Temmuz 2022](https://www.msb.gov.tr/tr-TR/FiratKalkani.s.e.t.22%20Temmuz%202022)); ([https://www.msb.gov.tr/tr-TR/BarisPinariHarekati.s.e.t.22 Temmuz 2022](https://www.msb.gov.tr/tr-TR/BarisPinariHarekati.s.e.t.22%20Temmuz%202022)); ([https://www.msb.gov.tr/tr-TR/BaharKalkani.s.e.t.22 Temmuz 2022](https://www.msb.gov.tr/tr-TR/BaharKalkani.s.e.t.22%20Temmuz%202022)).

³⁶ Bahtiyar Akyılmaz/ Murat Sezginer/ Cemil Kaya, Türk İdare Hukuku, 14. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2021, s. 592.

³⁷ Akgüner, 1983, s. 138.

³⁸ Çaycı, 2016, s. 3328.

³⁹ Çaycı, 2016, s. 3335.

⁴⁰ İl Han Özay, Günışığında Yönetim, Alfa Yayınları, İstanbul, 1996, s. 205

⁴¹ Tunç/Döner, 1998, s. 3.

faaliyet alanı olarak kabul edilmektedir.⁴² Fakat milli güvenlik açısından planlama, diğer faaliyet alanlarına nazaran daha da önemli bir konumda bulunmaktadır. İleriye yönelik milli güvenliğe ilişkin planlama faaliyetleri, milli güvenlik siyaseti kavramının da bir boyutunu oluşturmaktadır.⁴³

II. MİLLİ GÜVENLİK FAALİYETLERİNİN ÖZELLİKLERİ

Nasıl ki idarenin sunmuş olduğu kamu hizmetlerinin belli bazı özelliklerinin olduğu kabul ediliyorsa milli güvenlik faaliyetlerinin de aşağıda ifade edilmiş birtakım özelliklerinin olduğu söylenebilecektir. Ancak şunu belirtmekte fayda vardır ki ifade edilen özellikler dışında da bazı özelliklerin olduğu söylenebilir. Burada sadece idarenin bu faaliyet alanına ilişkin daha ön plana çıkan özellikler ele alınmıştır.

A. DEVLETİN TEMEL GÖREVLERİNİ YERİNE GETİREBİLMESİ İÇİN ÖNCELİK ARZ ETMESİ

Bir devletin üzerine almış olduğu görevleri yerine getirebilmesi için öncelikle kendi güvenliğini sağlaması gerekir.⁴⁴ Yani bir devlet ancak kendini içeriden ve dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı güvence altına aldıktan sonra kolluk faaliyetleri ya da kamu hizmetlerini sunabilecektir. Bu anlamda idarenin yerine getirmiş olduğu faaliyetler, asgari milli güvenliğin sağlandığı bir zemin üzerinde mümkün olabilir. Bu çerçevede milli güvenlik faaliyetleri idarenin faaliyetleri arasında en önce yerine getirilmesi gereken bir görevdir.⁴⁵ Devletin, ilk önce kendi güvenliğini sağlaması gerektiği hususu, Devletin temel amaç ve görevlerinin düzenlenmiş olduğu Ay m. 5'de ilk sırada ifade edilmiştir. Bu düzenleme, milli güvenliğin bileşeni olarak değerlendirilen hususların, Devletin öncelikli olarak yerine getireceği görevler olduğunu vurgulamaktadır. Milli güvenlik faaliyetlerinin diğer idari faaliyetlere ve temel hak ve özgürlüklere zemin oluşturulması açısından öncelik arz ettiği, AYM'nin 2021 yılında vermiş olduğu bir kararda da ifade edilmiştir.⁴⁶ Dolayısıyla Devletin esas fonksiyonlarından biri olan kendi

⁴² Lütfi Duran, İdare Hukuku Ders Notları, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1982, İstanbul, s. 360-362; Zabunoğlu, 2012, s. 72.

⁴³ Çaycı, 2016, s. 3330.

⁴⁴ Günday, 2017, s. 21-22.

⁴⁵ Zabunoğlu, 2012, s. 69; Günday, 2017, s. 21.

⁴⁶ ...48. Anayasa'nın 5. maddesine göre kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak devletin temel amaç ve görevlerindedir. Kişinin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamanın ön koşulu milli güvenliğin ve kamu düzeninin tesisidir. Kanun hükümlerinin uygulanmasını gerçekleştirmek ise kamu düzeninin sağlanması için gerekli şartların başında gelmektedir. Millî güvenliğin ve kamu düzeninin sağlanmadığı bir ortamda hak ve özgürlüklerden gereği gibi yararlanılması mümkün değildir. Bu kapsamda devletin hak ve özgürlükleri koruma ödevinin yanında milli güvenliği ve kamu düzenini sağlama görevi de bulunmaktadır... AYM, E: 2019/110, K: 2021/85, T: 11.11.2021 (T.C. Resmî Gazete, 31765, 1 Mart 2022).

çıkarmasını koruma ve geliştirmenin⁴⁷ asgari biçimde sağlanması, idarenin milli güvenlik konusundaki faaliyetleriyle gerçekleştirilebilir.

Anayasa tarafından temel hak ve özgürlüklerin korunması dahil olmak üzere, Devlete yüklenmiş bütün ödevler, asgari bir güvenlik ortamında mümkün olabilir. Diğer taraftan, bu asgari güvenlik ortamının geliştirilebilmesi için Devletin kendi güvenliğini sağlamış olması gerekmektedir.

B. MERKEZİ İDARENİN BAŞKENT TEŞKİLATININ TEKELİNDE OLMASI

İdarenin sunmuş olduğu kamu hizmetleri dikkate alınırsa bazı kamu hizmetlerinin hem merkezi idare tarafından hem de mahalli idareler tarafından yerine getirilmesi mümkündür. Örnek olarak sağlık hizmetleri merkezi idareye dahil olan Sağlık Bakanlığı tarafından yerine getirilmekte iken 5393 sayılı Belediye Kanunu'na göre de belediyelerin sağlıkla ilgili her türlü tesisi açabilmesi ve işletebilmesi hukuken mümkündür. Fakat bu durum, milli güvenlik faaliyetleri açısından söz konusu değildir.

1982 Anayasası'na göre milli güvenlik faaliyetleri merkezi idarenin başkent teşkilatı olarak da ifade edilen Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı'na bağlı olan bazı idari birimler tarafından yerine getirilmektedir. Diğer bir ifadeyle milli savunma kamu hizmetinin yalnızca Devlet ya da merkezi idare tarafından yerine getirildiği söylenebilecektir.⁴⁸ Fakat milli güvenlik, milli savunma kamu hizmetini de kapsayan idari bir faaliyet alanıdır.⁴⁹ Aynı şekilde bu da Devletin yani merkezi idarenin tekelindedir. Dolayısıyla belediye, il özel idaresi gibi mahalli idarelerin milli güvenlik ya da milli savunma konusunda herhangi bir görevi ya da yetkisi yoktur.

Hatta 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu'nun 4. maddesinde askeri birliklerin, askeri fabrika ve müesseselerin, askerlik daire ve şubelerinin merkezi idarenin taşra teşkilatındaki ilin başında bulunan valinin emri altında olmadığı ifade edilmiştir. Aynı Kanun'un 9. maddesinin D fıkrasında askeri teşkilatın valinin denetim yetkisinin dışında olduğu ifade edilmiştir.⁵⁰ Dolayısıyla milli güvenlik faaliyetlerinde bulunan teşkilat doğrudan merkezi idarenin başkent teşkilatının denetimi altındadır.

C. ÖZEL HUKUK KİŞİLERİNİN FAALİYET GÖSTEREMEMESİ

Türk hukuku açısından idarenin sunmuş olduğu kamu hizmetlerinin çeşitli usullerle özel hukuk kişilerince görülmesi mümkündür. Örnek olarak özel hukuk kişileri gerekli ruhsatı aldıktan sonra açmış oldukları hastaneler

⁴⁷ Cem Eroğul, Devlet Nedir?, Yordam Kitap, İstanbul, 2014, s. 142.

⁴⁸ Sıddık Sami Onar, İdare Hukukunun Umumi Esasları I-III, 3. Baskı, Hak Kitabevi, İstanbul, 1966, I, s. 28

⁴⁹ Akgüner, 1983, s. 62; Beyoğlu, 2022, s. 73.

⁵⁰ Akyılmaz/ Sezginer/ Kaya, 2021, s. 253.

ile sağlık kamu hizmetleri sunabilirler. Fakat bu, idarenin sunmuş olduğu milli güvenlik faaliyetleri açısından söz konusu değildir. Yani Türk hukuku açısından özel hukuk kişilerinin milli güvenlik faaliyetlerini yerine getirebilmesine imkân sağlayan hukuki araçlar bulunmamaktadır. Esasında bu bir zorunluluktur. Aksi halde devletin bağımsızlığı tehlikeye açık hale gelebilecektir. Ayrıca mili güvenlik kavramına dahil olan milli savunma kamu hizmetlerinin de özel hukuk tüzel kişileri aracılığıyla gördürülmesi mümkün değildir.⁵¹ Bu konu ile ilgili olarak Eroğul; “*yargı, ordu ve polis in özel karışmaya karşı en iyi korunan alanlar olduğunu*” ifade etmiştir.⁵²

Devletin en az alanda faaliyet göstermesi gerektiğini ifade eden liberal devlet anlayışı dahi devletin amacının güvenliği sağlamak olduğunu savunmaktadır.⁵³ Yani liberalizmin devlet felsefesi olarak kabul edildiği durumlarda dahi devletin görevlerinin milli güvenlik olarak da ifade edilebilecek olan iç ve dış güvenliği sağlamak ile sınırlı olduğu kabul edilmektedir.⁵⁴ Milli güvenlik faaliyetlerinin yerine getirilmesinde gerekli olan teçhizat ile ilgili olarak idarenin özel hukuk kişileri ile hukuki ilişki kurması mümkün olmakla birlikte bunun en asgari seviyede olması ve idarenin bu alanlarda da hâkim konumda olması, faaliyetin niteliği açısından daha uygun olacaktır.

Ç. İDARENİN DİĞER FAALİYETLERİNE NAZARAN ETKİSİNİN GÜNLÜK HAYATTA DOĞRUDAN HİSSEDİLMEMESİ

İdarenin sunmuş olduğu kamu hizmetleri ya da kolluk faaliyetleri günlük hayatta etkisini doğrudan hissettirmektedir. Örneğin Türk idare hukuku açısından, trafikte idarenin personeli olan polis in gerektiğinde trafiği yönlendirmesi kolluk faaliyeti olarak ya da okuldaki bir öğrenciye idarenin personeli olan öğretmenin ders anlatması kamu hizmeti olarak nitelendirilmektedir. Ancak idarenin sunmuş olduğu milli güvenlik faaliyetleri günün hiçbir anı kesintiye uğramadan devam etmesine rağmen, diğer idari faaliyetlere göre günlük hayatta etkisini doğrudan hissettirmemektedir.

1982 Anayasası'nın ilk haline göre belli durumların ortaya çıkması sebebiyle Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu'nun sıkıyönetim ilan edilmesi durumunda kolluk yetkileri de dahil olmak üzere bazı yetkiler askeri makamlara geçmekteydi⁵⁵. Bu durumda yapılan faaliyetler de Anayasa hükümleri çerçevesinde ve merkezi idarenin başkent

⁵¹ Akgüner, 1983, s. 154.

⁵² Eroğul, 2014, s. 112.

⁵³ Ayferi Göze, Siyasal Düşünceler ve Yönetimler, 18. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2020, s. 398.

⁵⁴ Zabunoğlu, 2012, s. 68.

⁵⁵ Bülent Tanör/ Necmi Yüzbaşıoğlu, 1982 Anayasası'na Göre Türk Anayasa Hukuku, 20. Baskı, Beta Basım Yayın Dağıtım, 2020, İstanbul, s. 427; Ayhan Döner, Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021, s. 444-445; Mustafa Erdoğan, “Silahlı Kuvvetlerin Türk Anayasa Düzeni İçindeki Yeri”, C. 45, S. 1, 1990, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, s. 312.

teşkilatına bağlı olarak görev yapan askeri makamların gerçekleştirdiği milli güvenlik faaliyetleri olarak kabul edilebilirdi.⁵⁶ Dolayısıyla bu ihtimalde milli güvenliği sağlamakla yükümlü olan makamların günlük hayatta etkisi hissedilebilmekteydi. Ancak sıkıyönetime ilişkin Ay m. 122 hükmü 2017 yılında yapılan anayasa değişikliği ile ilga olmuştur.⁵⁷ Anayasa'ya göre artık günlük hayatta sıkça varlığını hissettiren kolluk faaliyetleri gibi bazı yetkilerin milli güvenliği sağlama görevi olan makamlara geçtiği sıkıyönetim olağanüstü hâl yönetim usulü bulunmamaktadır. Şu an Anayasa'ya göre var olan tek olağanüstü yönetim usulü olağanüstü hal'dir.⁵⁸ Yürürlükte bulunan 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu'na göre bazı durumlarda da sivil idari makamların askeri makamlardan yardım talebinde bulunması mümkündür.⁵⁹ Aynı şekilde bunlar da milli güvenlik faaliyetleri olarak kabul edilebilir.⁶⁰ Fakat artık uygulama imkânı kalmamış ve yürürlükten kaldırılmış olan 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu'na nazaran 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu'na göre askeri makamların yetkileri daha sınırlıdır. Ancak genel olarak bazı olağanüstü durumlarda silahlı kuvvetlerin kolluk faaliyetlerinde de bulunabileceği kabul edilmektedir.⁶¹

D. KAPSAMININ VE GEREKLERİNİN GÜNÜN ŞARTLARINA GÖRE DEĞİŞEBİLMESİ

Milli güvenlik kavramının kapsamının tam olarak tespit edilemediğine değinilmişti.⁶² Dolayısıyla bu durum idarenin görevi olan milli güvenlik faaliyetlerinin duruma göre değişebilir olmasına neden olmaktadır.⁶³ Akgüner de milli güvenlik kavramının içeriğinin zamana göre değişen nitelikte olduğunu ifade etmiştir.⁶⁴ Bu yüzden de idarenin sunmuş olduğu milli güvenlik faaliyetlerinin kapsamı da günün şartlarına bağlı olarak değişebilir. Bu durum, milli güvenlik kavramının dinamik bir yapıya sahip olmasından⁶⁵ kaynaklanmaktadır. Aslında bu özellik idarenin sunmuş olduğu kamu hizmeti ve kolluk faaliyetleri açısından da geçerlidir.⁶⁶ Ayrıca

⁵⁶ Tunç/Döner, 1998, s. 1; Erdoğan, 1990, s. 312.

⁵⁷ Kemal Gözler, Türk Anayasa Hukuku Dersleri, 25. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2020, s. 396; Döner, 2021, s. 439-440.

⁵⁸ Gözler, 2020, s. 396.

⁵⁹ Döner, 2021, s. 445.

⁶⁰ Tunç/Döner, 1998, s. 3.

⁶¹ Çaycı, 2016, s. 3332.

⁶² Gülden Çınarlı, Anayasal Bir Kurum Olarak Milli Güvenlik Kurulu, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2016, s. 7.

⁶³ Güveyi, 2019, s. 38.

⁶⁴ Akgüner, 1983, s. 10.

⁶⁵ Güveyi, 2019, s. 37; Beyoğlu, 2022, s. 73.

⁶⁶ Zabunoğlu, 2012, s. 517; Kemal Gözler/Gürsel Kaplan, İdare Hukuku Dersleri, 22. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2020, s. 488-489.

idarenin diğ er bir faaliyet alanı kamu hizmeti açısından bu özellik uyarlama ilkesi olarak ifade edilmektedir.⁶⁷

Milli güvenlik kavramının kapsamının ve gereklerinin günün şartlarına göre değı şebilmesi açısından siber güvenlik güzel bir örnektir. Çünkü 1950'li yıllarda elektronik ya da yazılım ile çalışan araçların güvenliğinin sağlanması ya da internet üzerinden işlenen suç işleme ihtimali söz konusu olmadığı için bu konuların hukuk ile ilişkisi yokken şu an ise hukuk bu konularla da ilgilenmektedir. Dolayısıyla şu an için siber güvenliğin de milli güvenlik ile doğrudan ilgili olduğu söylenebilecektir.⁶⁸

12 Mart 2019'da Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliğı Konseyi'nin kabul etmiş olduğu Tüzük'te⁶⁹ siber tehditlerden etkilenen ağ ve bilgi sistemleri ile benzeri sistem kullanıcıları ve diğ er kişilerin korunması için gerekli faaliyetler olarak tanımlanmış olan siber güvenlik, her ne kadar Türk hukukunda kolluk faaliyeti olarak nitelendirilse de milli güvenlik boyutu da vardır. Şöyle ki milli güvenliğı sağlamada kullanılan araçlar artık mekanikten ziyade elektronik ve yazılımsaldır. Dolayısıyla bu araçların da siber tehditlere maruz kalma ihtimalleri vardır. Ayrıca 20. yüzyılın sonlarında yapılmış olan savaşlarda çok yoğun bir şekilde gözetleme sistemleri, erken uyarı uyduları ve keşif uydularının kullanılmış olması⁷⁰ ve günümüzde de bu nitelikteki aletlerin askeri amaçlarla kullanılıyor olması, milli güvenlik açısından önemi göz ardı edilemez niteliktedir.

1 sayılı CBK'da Cumhurbaşkanlığı'na bağı olan Dijital Dönüşüm Ofisi'nin diğ er görevlerinin yanı sıra siber güvenliğı arttırıcı projeler geliştirilmesi görevinin de olduğu ifade edilmiştir. Aynı şekilde Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından yayınlanmış olan 2020-2023 Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı'nda siber güvenliğin ulusal güvenliğin ayrılmaz bir parçası olduğu dile getirilmiştir.⁷¹ Ayrıca milli güvenlik politikalarında kara, hava, deniz ve uzay güvenliğinin yanı sıra siber savunmanın da yerini almasının amaçlandığı da aynı planda ifade edilmiştir.

⁶⁷ Aydın Gülan, "Kamu Hizmeti ve Görölüş Usulleri" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku, İstanbul, 1987, s. 43.

⁶⁸ Şenol, 2019, s. 51-52.

⁶⁹ (<https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2019/881/oj> s.e.t. 07 Haziran 2022).

⁷⁰ Parker, 2020, s. 472.

⁷¹ (<https://hgm.uab.gov.tr/uploads/pages/strateji-eylem-planlari/ulusal-siber-guvenlik-stratejisi-ve-eylem-planlari-2020-2023.pdf> s.e.t. 7 Haziran 2022). Dijital Dönüşüm Ofisi'nin resmi internet sayfasında "Dijital topraklarımızı korumayı ulusal güvenliğimizin en önemli bileşeni olarak görüyoruz." ifadesi siber güvenlik ile milli güvenlik arasında ilişkiyi özet olarak ifade etmektedir.

E. ANAYASA İLE SINIRLI OLMASI

Milli güvenlik faaliyetlerinin de yürütme yetkisi içerisinde olduğu kabul edilmektedir.⁷² Milli güvenlik faaliyetlerinin de dahil olduğu yürütme yetkisi ve görevi Ay m. 8'e göre Anayasa ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir.⁷³ Dolayısıyla yürütme ve idarenin yapmış olduğu bütün işlem, eylem ve faaliyetler için söz konusu olan kanunilik ilkesi⁷⁴, milli güvenlik faaliyetleri için de söz konusudur. Bu yüzden milli güvenlik faaliyetlerini yerine getirmekle yükümlü olan bütün kişi, kurum ve kuruluşlar bu faaliyeti ancak Anayasa, Anayasanın kurmuş olduğu düzen ve kanunlar çerçevesinde yerine getirmek zorundadırlar.⁷⁵ Akgüner, “*milli güvenliği sağlamakla yetkili ve görevli olan yürütmenin bu yetki ve görevini kanundan aldığı yetki ile yapması ve söz konusu işlemlerin yargısal denetime tabi olmasını milli güvenliğin hukuki bir yöne sahip olması*” ile açıklamaktadır.⁷⁶

Milli güvenlik faaliyetlerinin Anayasa çerçevesinde yerine getirilmesi zorunluluğunu ifade eden başka Anayasa hükümleri de mevcuttur. Örnek olarak Anayasa'nın başlangıç kısmında yer alan 3. paragrafında egemenliği millet adına kullanmaya yetkili olan hiçbir kişi ve kuruluşun hürriyetçi demokrasi ve hukuk düzeninin dışına çıkamayacağı ifade edilmiştir. Aynı şekilde Egemenlik başlıklı Ay m. 6'da hiçbir kimse ya da organının kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisini kullanamayacağı ifade edilmiştir.⁷⁷ Ayrıca Anayasa hükümlerinin yasama, yürütme, yargı organları ile idare makamlarını bağlayan temel hukuk kuralları olduğunu ifade eden Ay m. 11⁷⁸ de milli güvenlik faaliyetlerinin Anayasa çerçevesinde yürütme ve idare tarafından yerine getirilmesini ifade eden başka bir Anayasa hükmüdür. Dolayısıyla milli güvenlik ile ilgili sivil ve askeri makamların ancak kendilerine Anayasa ve kanunlarda açıkça belirtildiği durumlarda görev ve yetkilere sahip olduğu ve ancak ilgili Anayasa ve kanun hükümleri çerçevesinde faaliyetlerde bulunabilecekleri söylenebilir.⁷⁹

⁷² Gözler, 2020, s. 355; Erdoğan, 1990, s. 311; Bkz. E. 1967/39, K. 1968/41 ve 10.10.1968 tarihli AYM Kararı, T.C. Resmî Gazete, 13211, 31 Mayıs 1969 Hakkı Ketenoğlu ve Muhittin Taylan'ın karşı oy yazısı.

⁷³ Akgüner, 1983, s. 98.

⁷⁴ Zabunoğlu, s. 90; Ergun Özbudun, Türk Anayasa Hukuku (21. Baskı), Yetkin Yayınları, Ankara, 2021, s. 205; Gözler, 2020, s. 292.

⁷⁵ Akgüner, 1983, s. 61-62.

⁷⁶ Akgüner, 1983, s. 61-62.

⁷⁷ Gözler, 2020, s. 95.

⁷⁸ Gözler, 2020, s. 102.

⁷⁹ Akgüner, 1983, s. 99-100.

III. MİLLİ GÜVENLİK FAALİYETLERİNİN ANAYASAL DAYANAKLARI

A. DEVLETİN ÜLKESİ VE MİLLETİYLE BÖLÜNMEZ BÜTÜNLÜĞÜ (AYM. 3)

1982 Anayasası'nın 3. maddesinde Türkiye Devleti'nin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olduğu söylenmiştir. Aslında bu ilkenin varlığının Kurtuluş Savaşı yıllarına dayandığı söylenebilir. Şöyle ki Erzurum Kongresi'nde ulusun bütünlüğü vurgulanmıştır.⁸⁰ Daha sonra da yapılmış olan bütün anayasalarda bu ifadeye benzer hükümler yer almıştır.

Anayasa'nın bu ilkesi Devletin unsurları olan toprak ve millet kavramlarının birlik ve bütünlüğünün korunmasını amaçlamaktadır. Nitekim AYM de vermiş olduğu bir kararında Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü ilkesini azınlık meydan getirilmesinin, bölgelilik ve ırkçılık yapılmasının yasak olduğu ve eşitlik ilkesinin korunması anlamına geldiğini ifade etmiştir.⁸¹ AYM, bu kararında Ay m. 3'ü ulus bütünlüğünü öne çıkararak açıklamıştır. AYM, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü milli devlet olmanın sonucu saydığı başka bir kararında Devletin ülkesiyle bütünlüğünün; dışa karşı bağımsızlığı, ülke bütünlüğünün korunması anlamına geldiğini belirtmiştir.⁸² Aynı kararda devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü ile modern Türk milliyetçiliği ilkelerinin birbirini tamamlayan ilkeler olduğuna da değinilmiştir.⁸³

Devletin toprak unsuru ve insan unsurlarının bütünlüğünün korunması da muhakkak idarenin sunmuş olduğu milli güvenlik faaliyetleri ile sağlanacaktır.⁸⁴ Yani idarenin milli güvenlik faaliyetleri Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü korumayı amaçlayan bir faaliyet alanıdır.

B. DEVLETİN TEMEL AMAÇ VE GÖREVLERİ (AYM. 5)

Anayasa'da Devlete görev olarak verilmiş olan hususlar genellikle yürütme ve idare tarafından yerine getirilmektedir.⁸⁵ Dolayısıyla 1982 Anayasası'na göre idarenin yerine getirmekle yükümlü olduğu milli güvenlik faaliyetlerinin de en somut anayasal dayanağının Ay m. 5 olduğu

⁸⁰ *Hududu millîye dahilinde bulunan bilcümle aksanı vatan bir küldür. Yekdiğerinden infikâk kabul etmez.* Kemal Atatürk, Nutuk Cilt 1 1919-1920, 10. Baskı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1970, s. 65; Rıdvan Akın, Türk Siyasi Tarihi 1908-2000, 3. Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2019, s. 98.

⁸¹ Siyasi Parti Kapatma, AYM, E: 1997/2, K: 1991/1, T: 26.02.1997 (T.C. Resmî Gazete, 24591, 22 Kasım 2001).

⁸² Siyasi Parti Kapatma, AYM, E: 1992/1, K: 993/1, T: 14.07.1993 (T.C. Resmî Gazete, 21672, 18 Ağustos 1993).

⁸³ Siyasi Parti Kapatma, AYM, E: 1992/1, K: 1993/1, T: 14.07.1993 (T.C. Resmî Gazete, 21672, 18 Ağustos 1993).

⁸⁴ Akgüner, 1983, s. 90.

⁸⁵ Metin Kıratlı, "1924 ve 1961 Anayasalarında İdarenin Kuruluşu (Bir Karşılaştırma)", S. 341, 1973, Türk İdare Dergisi, s. 5.

söylenebilecektir. Burada Devletin temel amaç ve görevleri arasında ilk olarak Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak sayılmıştır. Aslında Türkiye Cumhuriyeti idaresinin milli güvenlik faaliyetlerinin yanı sıra diğer faaliyetleri ya da temel görevlerinin anayasal dayanağı da Ay m. 5'dir. Şöyle ki idarenin kolluk faaliyetlerinin dayanağının Ay m. 5'teki toplumun ve kişilerin huzurunu sağlama, kamu hizmeti sunma görevinin dayanağının Ay m. 5'teki toplumun ve kişilerin refah ve mutluluğunu sağlama, özendirme, destek/teşvik faaliyetlerinin dayanağının Ay m. 5'teki kişiyi sınırlandıran engelleri kaldırma görevi olduğu söylenebilir.

C. EGEMENLİK (AY M.6)

Egemenlik, kısaca devleti meydana getiren insan unsurunun yine devletin başka bir unsuru olan toprak üzerinde her konuda kesin olarak söz sahibi olması olarak tanımlanabilir.⁸⁶ Bu kesin söz sahibi olma durumunun her vakit korunması, bir devletin en önemli amaçlarından birisidir.⁸⁷ Egemenlik kelimesinin ilk kez Fransız hukukçu Jean Bodin tarafından “yurttaşlar üzerindeki en yüksek, en mutlak ve en sürekli güç” olarak tanımlandığı kabul edilmektedir.⁸⁸ Bodin'in yapmış olduğu bu tanım kendi dönemi açısından doğru kabul edilmiş olsa da bugün için bu tanımın tam anlamıyla doğru olduğu söylenemeyecektir. Günümüzde egemenliğin bütün devletlerin eşit olduğu ve bir devletin içişlerine diğer devletlerin karışmaması anlamına geldiği kabul edilmektedir.⁸⁹

Ay m. 6'da egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu ve Türk milletinin egemenliğini, Anayasa'nın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanacağı ifade edilmiştir. Bu yetkili organlar da bu maddenin devamında ifade edilmiş ve yasama yetkisinin Türk milleti adına TBMM'ye ait olduğu, yürütme yetkisi ve görevinin Anayasa ve kanunlara uygun olarak Cumhurbaşkanı tarafından kullanılıp yerine getirileceği ve yargı yetkisinin de Türk milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılacağı belirtilmiştir. Temel olarak bunlar söylendikten sonra Anayasa'nın Cumhuriyetin Temel Organları başlıklı üçüncü kısmında bu organların oluşumu, görev ve yetkileri düzenlenmiştir.

Egemenliğin bağımsızlık ile çok yakın ilişkisi⁹⁰ dikkate alınırsa idarenin milli güvenlik faaliyetlerinin amacının, her durum ve şartta başta milli egemenlik ilkesinin korunması olmak üzere Türk milleti adına egemenliği kullanan organların Anayasa hükümleri çerçevesinde görevlerini yerine getirebilmesini ve yetkilerini kullanabilmesini sağlamak olduğu söylenebilir. Böylece de bağımsızlığın gerekleri yerine getirilmiş olacaktır.

⁸⁶ Oktay Uygun, Devlet Teorisi, 4. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 10.

⁸⁷ Uygun, 2017, s. 10.

⁸⁸ Mehmet Ali Ağaoğulları, Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler, 8. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018, s. 407.

⁸⁹ Melda Sur, Uluslararası Hukukun Esasları, 13. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2019, s. 125-127.

⁹⁰ Ağaoğulları, 2018, s. 410.

Dolayısıyla da idarenin yerine getirmiş olduğu milli güvenlik faaliyetlerinin diğer bir anayasal dayanağının da egemenlik başlıklı Ay m. 6 olduğu söylenebilecektir.

IV. MİLLİ GÜVENLİK FAALİYETLERİNE İLİŞKİN İDARİ TEŞKİLAT ve GÖREV ve YETKİLERİ

1982 Anayasası'nın hükümleri dikkate alındığında TBMM'nin de milli güvenliğe ilişkin görev ve yetkilerinin olduğu anlaşılmaktadır. Örnek olarak Ay m. 87'de savaş ilanına karar vermenin TBMM'nin görev ve yetkileri arasında olduğu, Ay m. 92'de TSK'nın yabancı ülkelere gönderilmesine⁹¹ ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme yetkisinin TBMM'ye ait olduğu ifade edilmiştir. Fakat bu başlık altında yasama organı olan TBMM'den ziyade yürütme organı ve idari birimlerin milli güvenlik alanındaki görev ve yetkileri ile ilgili açıklamalar yapılacaktır.

A. CUMHURBAŞKANI

Cumhurbaşkanı'nın görev ve yetkilerinin düzenlenmiş olduğu Ay m. 104'e göre milli güvenlik politikalarını belirleme ve gerekli tedbirleri alma Cumhurbaşkanı'nın görevi olduğu gibi aynı zamanda Cumhurbaşkanı'nın yetkisindedir.⁹² Ay m. 117/f. 2'de milli güvenliğin sağlanmasından ve Silahlı Kuvvetlerin yurt savunmasına hazırlanmasından TBMM'ye karşı TBMM'nin manevi varlığından ayrılmaz olan Başkomutanlığı da temsil eden Cumhurbaşkanı'nın sorumlu olduğu ifade edilmiştir.⁹³ Başkomutanlık yetkisinin de yürütme yetkisi içerisinde olduğu kabul edilmektedir.⁹⁴ Fakat Ay m. 117/f. 3 hükmü gereğince Genelkurmay Başkanı savaşta Başkomutanlık görevlerini Cumhurbaşkanı adına yerine getirecektir.⁹⁵ Ayrıca Ay m. 92'ye göre savaş ilanı ve silahlı kuvvetlerin kullanılmasına karar verme yetkisi TBMM'ye aittir. Savaş ilanı ve silahlı kuvvetlerin kullanılmasına karar verme yetkisinin TBMM'ye ait olmasının sebebi, savaş gibi devlet açısından çok önemli bir konuya milletin temsilcisi olan milletvekillerinin karar vermesinin gerekli olduğu düşüncesidir.⁹⁶ Fakat TBMM tatilde ya da ara vermede iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması ve bu sebeple de silahlı kuvvetlerin kullanılmasının kaçınılmaz olması durumunda Cumhurbaşkanı da herhangi bir kişi ya da kurulun

⁹¹ Tahsin Bekir Balta, Türkiye'de Yürütme Kudreti, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1960, s. 37.

⁹² Lütfi Duran, "III. Cumhuriyetin Yürütme'si: Kuvvetli İcra mı, Kişisel İktidar mı?", C. 24, S. 221, 2000, Mülkiye Dergisi, s. 101.

⁹³ Balta, 1960, s.38.

⁹⁴ Erdoğan, 1990, s. 330.

⁹⁵ Erdoğan, 1990, s. 331.

⁹⁶ Bülent Nuri Esen, Anayasa Hukuku, Alaeddin Kırat Matbaası, Ankara, 1945, s. 163.

izin, onay ya da görüşünü almadan tek başına Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) kullanılmasına karar verebilecektir.⁹⁷

ABD'de yürütme organı olan Başkan'ın Başkanlık kararnamesi gücünde olan ulusal güvenlik direktifleri (*national security directives*) verme yetkisi vardır.⁹⁸ Bu direktifler Başkanlık kararnamelerinden, ABD'nin günlük yayınlarının yapıldığı resmi yayın organı olan Federal Register'de yayımlanma zorunluluğu olmaması açısından farklıdır.⁹⁹ Türk hukuku açısından yürütme organının milli güvenlik alanında düzenleyici işlem yapmasına imkân tanıyan özel bir işlem yoktur. Ancak milli güvenlik sebebiyle olağanüstü hâl ilan edilmesi durumunda çıkarılan ve milli güvenlik ile ilgili konularda düzenlemeler içeren Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ABD'deki ulusal güvenlik direktiflerine benzediği söylenebilir.

Dolayısıyla milli güvenlik ile ilgili konularda kesin ve bağlayıcı nitelikte kararlar alma yetkisi Cumhurbaşkanı'na aittir. Cumhurbaşkanı dışında Anayasa gereğince milli güvenlik ile ilgili kurum, kuruluşlar ve birimler yardımcı niteliktedir ve görevleri Cumhurbaşkanı tarafından verilen emir ve talimatları yerine getirmek ve görev konuları ile ilgili hususlarda teknik ve bağlayıcı olmayan istişari nitelikte görüş bildirmekten ibarettir.¹⁰⁰

B. YARDIMCI İDARİ BİRİMLER

1. Millî Savunma Bakanlığı (MSB)

Millî Savunma Bakanlığı (MSB) teşkilatının en üst amiri olan Millî Savunma Bakanı, Anayasa'da ifade edilmiş yani doğrudan Anayasa ile düzenlenmiş olan bir bakandır.¹⁰¹ MSB, 2017 Anayasa değişikliği ile kabul edilen bakanlıkların CBK ile düzenleneceği hükmüne istinaden çıkarılan 1 sayılı CBK ile düzenlenmiştir. Anayasa gereğince bakanlar Cumhurbaşkanı tarafından atanacağı ve Cumhurbaşkanı'na karşı sorumlu olacağı için Millî Savunma Bakanı da Cumhurbaşkanı tarafından atanır ve görevden alınır ayrıca yerine getirmiş olduğu görevden dolayı Cumhurbaşkanı'na karşı sorumludur. MSB, milli güvenlik faaliyetlerinde Cumhurbaşkanlığının idari bir birimi iken Millî Savunma Bakanı da milli güvenlik konularında Cumhurbaşkanı'na yardımcı olan üst düzey bir devlet görevlisidir. 1 sayılı CBK'daki MSB ile ilgili hükümler dikkate alındığında MSB'nin yurt savunma politikaları ve

⁹⁷ Tanör, 1991, s. 124.

⁹⁸ Yasin Söyler, Yeni Başkanlık Sisteminde Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, s. 71.

⁹⁹ Söyler, 2018, s. 71.

¹⁰⁰ Beyoğlu, 2022, s. 272.

¹⁰¹ Bkz. Ay m. 118.

güvenlik konuları başta olmak üzere milli güvenlik ile ilgili birçok görevinin olduğu anlaşılabacaktır.

2. Milli Güvenlik Kurulu (MGK)

Milli Güvenlik Kurulu (MGK), Türk idari teşkilatına anayasal bir organ olarak ilk kez 1961 Anayasası ile girmiştir.¹⁰² 1961 Anayasası döneminde bu Kurulun çalışma alanının milli savunmadan ibaret olmadığı milli güvenlik gibi daha kapsamlı bir alanın Kurulun görev alanına girdiği ifade edilmiştir.¹⁰³ Fakat bu kurula benzer bir kurul 1949 yılında anayasal bir kurul olmamakla birlikte Milli Savunma Yüksek Kurulu olarak Türk idari teşkilatında yer almaktaydı.¹⁰⁴ 1949 gibi erken bir tarihte milli savunma konularında yürütme organına yardımcı olarak özel bir kurulun oluşturulması Türk hukuku açısından milli güvenlik konusuna verilen önemi göstermektedir. Çünkü bu nitelikte kurullar 1947 yılında ABD'de kurulduktan sonra diğer ülkelerin mevzuatında yer almaya başlamıştır.¹⁰⁵ MGK'ya Anayasa'da yer verilme ihtiyacının duyulmuş olmasının nedeni, güvenlik meselesinin teknik bir boyut kazanması olarak ifade edilmiştir.¹⁰⁶ Benzer şekilde doktrinde milli güvenlik siyasetini saptamanın siyasi yönü ağır basan bir uzmanlık işi olduğu da belirtilmiştir.¹⁰⁷

1961 Anayasası'nın ilk halinde MGK'nın, Bakanlar Kurulu'na milli güvenlik ile ilgili alacağı kararlarda yardımcı olmak üzere kurulmuş bir uzmanlık komisyonu olduğu belirtilmiştir.¹⁰⁸ Yani MGK'nın ilk kez anayasal bir organ olarak düzenlenmiş olduğu 1961 Anayasası'nda MGK, danışma organı olarak kurulmuştur.¹⁰⁹

1971 yılında yapılmış olan anayasa değişikliği ile MGK'nın Bakanlar Kurulu'na görüş bildirme görevi tavsiye etme olarak değiştirilmiştir.¹¹⁰ Bu değişikliğin MGK'nın yardımcı bir kuruluş olma niteliğinde değişikliğe neden olmadığı savunulmuştur.¹¹¹ Fakat tavsiye etme şeklindeki ifadenin MGK'yı Bakanlar Kurulu karşısında daha etkili ve güçlü bir konuma getirdiği de ifade edilmiştir.¹¹² 1961 Anayasa'sı döneminde yürütme ve idari makamların yapmış olduğu bazı işlemleri MGK'nın kararlarını göz önünde

¹⁰² Özbudun, 2021, s. 326; Aybay, 1978, s. 73; Tunç/Döner, 1998, s. 9; Taylan Barın, Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin Hukuki Rejimi ve Anayasallık Denetimi, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2020, s. 167.

¹⁰³ Hamza Eroğlu, İdare Hukuku Dersleri Cilt 1, by., 1969, s. 118.

¹⁰⁴ Akgüner, 1983, s. 186; Tunç/Döner, 1998, s. 8; Acaray, 2020, s. 1300.

¹⁰⁵ Tunç/Döner, 1998, s. 7-8.

¹⁰⁶ Akgüner, 1983, s. 192-193; Aybay, 1978, s. 81.

¹⁰⁷ Akgüner, 1983, s. 53.

¹⁰⁸ Aybay, 1978, s. 81.

¹⁰⁹ Kıratlı, 1973, s. 18-19.

¹¹⁰ Akgüner, 1983, s. 200; Duran, 1982, s. 130; Mümtaz Soysal, 100 Soruda Anayasanın Anlamı, 2. Baskı, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1974, s. 269.

¹¹¹ Aybay, 1978, s. 78.

¹¹² Duran, 1982, s. 130; Erdoğan, 1990, s. 327; Hakyemez, 2003, s. 301.

bulundurarak yaptığı hatta yapılmış olan bazı işlemlerin daha sonra MGK kararı doğrultusunda iptal edildiği de görülmektedir.¹¹³

1982 Anayasası'nda da yer alan MGK'nın milli güvenlik konularında Bakanlar Kurulu'na görüş bildirme görevi devam etmekle birlikte bu konularda alınmasının zorunlu olduğuna kanaat getirdiği tedbirlerin Bakanlar Kurulu'nca öncelikle dikkate alınacağı hükmü yer almıştır.¹¹⁴ Bu hükümde 2001 yılında yapılmış olan değişiklik ile Bakanlar Kurulu'nca öncelikle dikkate alınır hükmü değerlendirilir şeklinde¹¹⁵, 2017 yılında yapılan değişiklik ile de Bakanlar Kurulu ifadesi Cumhurbaşkanı olarak değiştirilmiştir. Böylece MGK'nın milli güvenlik konularında görüş bildirme görev ve yetkisinin bağlayıcı bir nitelikte olmadığı kesin olduğu için MGK'nın milli güvenlik konularında yardımcı bir kurul olduğu söylenebilecektir.¹¹⁶

3. Türk Silahlı Kuvvetleri/Genelkurmay Başkanlığı

Günümüzde modern devletlerin ordu ya da silahlı kuvvetlerinin olması, bağımsızlığını sağlayabilmesi ve koruması açısından bir zorunluluktur. İtalyan düşünür Machiavelli Prens/Hükümdar adlı eserinde İtalya açısından ulusal bir orduya sahip olunmasının zorunlu olduğunu¹¹⁷ ve tüm felaketlerin başlıca nedeninin bu nitelikte bir orduya sahip olunmaması olduğunu belirtmektedir.¹¹⁸

Türk devlet hayatında öteden beri var olan¹¹⁹ ve önemli bir yere sahip olan ordu teşkilatı Türkiye Cumhuriyeti döneminde kanuni metinler ile

¹¹³ Akgüner, 1983, s. 224-225.

¹¹⁴ Akgüner, 1985, s. 16; Tanör, 1991, s. 122; Tanör/Yüzbaşıoğlu, 2020, s. 373-374; Erdoğan, 1990, s. 327.

¹¹⁵ Hakyemez, 2003, s. 304; Halit Yılmaz, "Türk Silahlı Kuvvetleri ve Milli Savunma Hizmeti", C. 54, S. 4, 2005, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, s. 407.

¹¹⁶ Gözübüyük/ Tan, 2021, s. 186; Özbudun, 2021, s. 327.

¹¹⁷ ... her savaşın temel malzemesi olan askerlerin kendi bünyesinden çıkması gerektiğini aklımızdan çıkarmayalım... Niccolo Machiavelli, Hükümdar, Çev. Necdet Adabağ, 19. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2020, s. 99.

¹¹⁸ ... Paralı ve yardımcı askerlerden oluşmuş ordu yararsız ve tehlikelidir... İtalya'nın bugün içinde bulunduğu perişanlığın nedeni uzun yıllar paralı askerlerden oluşan orduların eline düşmesinden başka bir şey dayalı değildir... Machiavelli, 2020, s. 46-47; Göze, 2020, s. 124.

¹¹⁹ Türk tarihinde ilk düzenli ordunun Büyük Hun İmparatoru/Asya Hun İmparatoru olan Mo-tun/Mete Han tarafından kurulduğu bilinmektedir. İbrahim Kafesoğlu, Türk Millî Kültürü, 37. Baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2014, s. 61. Büyük Hun İmparatoru Mete Han'ın tahta çıkış tarihi olan M.Ö. 209, Türk Kara Kuvvetlerinin kuruluş tarihi olarak kabul edilmektedir. (<https://www.kkk.tsk.tr/tarihce.aspx> Erişim s.e.t. 18 Aralık 2022). Türk orduları disiplini ile ön plana çıkmıştır. Bu hususa Fransız yazar Montaigne de Denemeler adlı eserinde değinmiştir. "İsterdim ki gençlerimiz vakitlerini pek yararlı olmayan gezintiler ve pek onurlu olmayan uğraşlarla geçirecek yerde ... biraz da Türk ordularındaki disiplini görsünler." Montaigne, Denemeler, Çev. Sabahattin Eyüboğlu, 42. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2021, s. 293.

çeşitli düzenlemelere tabi olmuştur.¹²⁰ 1961 tarihli 211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu m. 1’de 2017 yılında yapılan değişiklikle Türk Silahlı Kuvvetleri; “*Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri subay, askerî memur, astsubay, erbaş ve erleri ile askerî öğrencilerden teşekkül eden ve seferde ihtiyatlarla ikmal edilen, kadro ve kuruluşlarla teşkilâtı gösterilen silâhlı Devlet kuvvetidir.*” şeklinde tanımlanmıştır.¹²¹

Ülkenin bağımsızlığının dışa karşı korunmasında çok önemli bir görevi olan ordu ya da Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK)’nin komutanı Ay m. 117’ye göre Genelkurmay Başkanı’dır.¹²² 1924 Anayasası döneminde 1949 yılında çıkarılmış olan 5398 sayılı Kanun ile Genelkurmay Başkanlığı Milli Savunma Bakanlığı’nın bir idari birimi haline getirilmiş olmasına rağmen 1961 Anayasası’ndan itibaren Genelkurmay Başkanlığı’nın tabiiyeti ve Genelkurmay Başkanı ile Milli Savunma Bakanı arasındaki hiyerarşi meselesinde tam bir kesinlik olmamıştır.¹²³ Bu yüzden de 1961 Anayasası döneminden itibaren TSK ya da ordunun, idare içerisinde yer alan bir birim olmadığı bunun yerine idareden ayrı bir birim olduğu ifade edilmiştir.¹²⁴

1961 Anayasası döneminde AYM’nin oy çokluğu ile vermiş olduğu bir kararında Genelkurmay Başkanı’nın Başbakana karşı sorumlu olması hükmünden yola çıkarak “*Silahlı Kuvvetlerin Barışta ve Savaşta hazırlanması ve idaresi görevinin Bakanlar Kurulu içerisindeki Başbakana ait olduğunu*” ifade edilmiştir.¹²⁵ Bu kararda yer alan bir karşı oy yazısında “*uygar devletlerde milli savunma işlerinin bir bakanlığa bağlı olduğu ve Genelkurmay Başkanlığı’nın Başbakan’a bağlı olmasının Anayasa’nın başlangıç hükümlerinde “Ulusumuzun dünya ulusları arasında eşit haklara sahip şerefli bir üye olması” ilkesi açısından uygun olmadığı*” ifade edilmiştir.¹²⁶

AYM’nin oy çokluğu ile vermiş olduğu başka bir kararında ise 1961 Anayasası m. 110 “*Silahlı Kuvvetlerin Komutanı Genelkurmay Başkanıdır ve Genelkurmay Başkanı görev ve yetkilerinden dolayı Başbakana karşı sorumludur.*” hükmünden yola çıkarak “*Genelkurmay Başkanlığının görevlerini bir bakan adına veya bakanlığın bir dairesi gibi değil kendi adına ve Başbakana karşı sorumlu olarak yürütmesi gerektiği ve Başbakanlığın Milli Savunma Bakanlığının bir dairesi*

¹²⁰ Kurtuluş Savaşı’ndan itibaren TSK ile ilgili Anayasal ve yasal düzenlemeler ile ilgili olarak bkz. Yılmaz, 2005, s. 376-378.

¹²¹ “*2/1/2017 tarihli ve 681 sayılı KHK’nin 1 inci maddesiyle, bu maddede yer alan “(Jandarma dahil)” ve “(Sahil Güvenlik dahil)” ibareleri yürürlükten kaldırılmış; daha sonra bu hüküm 1/2/2018 tarihli ve 7073 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle aynen kabul edilerek kanunlaşmıştır*”. (<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.4.211.pdf> s.e.t. 12 Aralık 2022); Bilgehan SAVAŞCI TEMİZ, Ceza Hukukunda Amirin Emrinin Yerine Getirilmesi, Seçkin Yayınları, Ankara, 2021, s. 93.

¹²² Erdoğan, 1990, s. 309.

¹²³ Erdoğan, 1990, s. 315; Kırathı, 1973, s. 21-22.

¹²⁴ Duran, 1982, s. 3.

¹²⁵ AYM, E: 1963/67, K: 1966/19, T: 14.04.1966 (T.C. Resmî Gazete, 12347, 13 Temmuz 1966); Kırathı, 1973, s. 21.

¹²⁶ AYM, E: 1963/67, K: 1966/19, T: 14.04.1966 (T.C. Resmî Gazete, 12347, 13 Temmuz 1966) Recai Seçkin’in karşı oy yazısı.

olamayacağı” belirtilmiştir.¹²⁷ Bu kararlar ilgili karşı oy yazılarında MSB'nin görevlerini Kara, Hava ve Deniz Kuvvetleri Komutanlıkları vasıtasıyla yerine getirebilmesinin Anayasa'ya aykırı olmadığı ifade edilmiştir.¹²⁸

Demokratik bir devlette doğru olan ordu başta olmak üzere diğer askeri makamların siyasi makamların hiyerarşisine tabi olmasıdır.¹²⁹ Hatta bu durum, sosyal ve ekonomik gelişmişlikle ilişkilendirilmiştir. Dolayısıyla bu özelliğin, yerleşmiş demokrasilerde olduğu ifade edilmiştir.¹³⁰ Bu yüzden demokratik bir devlette olması gereken milli güvenlik konusunda sorumluluk kime ait ise bağlayıcı nitelikte karar alma ve alınan bu kararları uygulama yetkisinin de ona ait olması gerekmektedir.¹³¹

1982 Anayasası'nın ilk halinde Millî Savunma Bakanlığının, Genelkurmay Başkanlığı ve Kuvvet Komutanlıkları ile görev ilişkileri ve yetki alanı kanunla düzenleneceğine ilişkin hüküm yer almasına rağmen TSK'nın hiyerarşisi konusunda -Genelkurmay Başkanı'nın Başbakan'a karşı sorumlu olması hükmü hariç- tam bir kesinlik söz konusu olmamıştır.¹³² 1982 Anayasası'nda 2017 yılında yapılan değişiklikler ile Millî Savunma Bakanlığının, Genelkurmay Başkanlığı ve Kuvvet Komutanlıkları ile görev ilişkileri ve yetki alanı kanunla düzenlenir hükmü ilga olmuştur ve bu hususlar 1 sayılı CBK'da net bir şekilde ifade edilmiştir. Şöyle ki 1 sayılı CBK'nın 338. maddesinde Genelkurmay Başkanlığı ile Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanlıklarının Millî Savunma Bakanlığı'na bağlı olduğu¹³³ ve Genelkurmay Başkanı ve kuvvet komutanlarının ayrı ayrı olarak Millî Savunma Bakanı'na bağlı olduğu ifade edilmiştir. Aynı şekilde Cumhurbaşkanı'nın gerekli gördüğünde Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet komutanlarına doğrudan emir verebileceği de hükme bağlanmıştır.¹³⁴ Doktrinde de Genelkurmay Başkanlığı/TSK'nın doğrudan Millî Savunma Bakanlığı'nın idari bir birimi haline getirilmesinin daha uygun olacağı ifade edilmiştir.¹³⁵

¹²⁷ AYM, E: 1970/52, K: 1971/46, T: 27.04.1971 (T.C. Resmî Gazete, 13994, 22 Ekim 1971); Benzer karar için bkz. AYM, E: 1967/39, K: 1968/41, T: 10.10.1968 (T.C. Resmî Gazete, 13211, 31 Mayıs 1969).

¹²⁸ AYM, E: 1970/52, K: 1971/46, T: 27.04.1971 (T.C. Resmî Gazete, 13994, 22 Ekim 1971) Hakkı Ketenoglu'nun karşı oy yazısı.

¹²⁹ Soysal, 1974, s. 270; Erdoğan, 1990, s. 317; Hakyemez, 2003, s. 291; Yılmaz, 2005, s. 375; Beyoğlu, 2022, s. 317.

¹³⁰ Hakyemez, 2003, s. 291.

¹³¹ Tanör, Yüzbaşıoğlu, 2020, s. 375.

¹³² Erdoğan, 1990, s. 318.

¹³³ Gözübüyük/ Tan, 2021, s. 185; 1 sayılı CBK ile Genelkurmay Başkanlığı Cumhurbaşkanı'na bağlanmışken 4 sayılı CBK ile Millî Savunma Bakanı'na bağlanmıştır. Kemal Gözler, “Hiyerarşi İlkesi Açısından Genelkurmay Başkanlığının ve Kuvvet Komutanlıklarının Durumu (Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin İçindeki Değeri: Bir Buçuk Yıllık Bir Bilanço' Başlıklı Makaleye Ek)”, (www.anayasa.gen.tr/cbhs-ek-10-genelkurmay.htm, Yayın Tarihi: 30 Aralık 2019, s.e.t. 12 Aralık 2022).

¹³⁴ Gözübüyük/ Tan, 2021, s. 185.

¹³⁵ Erdoğan, 1990, s. 333.

4. Yüksek Askerî Şûra (YAŞ)

Yüksek Askerî Şûra (YAŞ) da milli güvenlik alanında yardımcı bir idari birimdir. YAŞ'ın Kuruluş ve Görevleri Hakkında 8 sayılı CBK'nın 3. maddesi dikkate alındığında YAŞ, genel olarak TSK hakkında görüş bildirmek ile görevlendirilmiştir. YAŞ'a Cumhurbaşkanı ya da Cumhurbaşkanı tarafından görevlendirecek bir Cumhurbaşkanı yardımcısı başkanlık etmektedir. YAŞ'ın kararlarının Cumhurbaşkanı'nın onayı ile tekemmül edeceğine ilişkin 8 sayılı CBK m. 5/f. 4 hükmü¹³⁶ göz önünde bulundurulduğunda YAŞ'ın milli güvenlik konularındaki yardımcı bir birim olma özelliği net bir şekilde anlaşılacaktır.

YAŞ'ın TSK'da görev yapan personel hakkında; emekliye sevk etme (926 sayılı TSK Personel Kanunu m. 41), kontenjan belirleme (926 sayılı TSK Personel Kanunu m. 41), değerlendirme notu verme (926 sayılı TSK Personel Kanunu m. 41), hizmet sürelerini uzatma (926 sayılı TSK Personel Kanunu m. 41), terfi işlemleri (926 sayılı TSK Personel Kanunu m. 54) gibi yetkileri de bulunmaktadır.¹³⁷ Bu işlerden dolayı YAŞ, Hakimler ve Savcılar Kurulu'na benzetilmiştir.¹³⁸

5. Cumhurbaşkanlığı Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu

Cumhurbaşkanlığı Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu, 1 sayılı CBK ile Cumhurbaşkanlığı bünyesinde kurulmuş bir idari birimdir. Bu Kurulun yeni bir kurul olduğu söylenebilir.¹³⁹ Bu Kurul'un görev ve yetkilerinin düzenlenmiş olduğu 1 sayılı CBK'nın 26. maddesi dikkate alındığında Kurul'un görevlerinin; içerisinde milli güvenliğe ilişkin konular da olmak üzere dış ilişkiler, göç politika ve stratejileri, afet ve acil durum, sivil havacılık, siber güvenlik ve trafik güvenliği gibi çeşitli konularda öneri geliştirmek olduğu görülmektedir. Bu Kurul'un geliştirdiği milli güvenliğe ilişkin ya da diğer konulara ilişkin önerileri değerlendirme yetkisi Cumhurbaşkanı'na aittir. Dolayısıyla bu Kurul da istişari nitelikte bir kuruldur.

SONUÇ

Milli güvenlik kavramı ve buna bağlı olarak da idarenin milli güvenlik faaliyetleri tanımlanırken Devletin temel amaç ve görevlerinin düzenlenmiş olduğu Ay m. 5 hükmü dikkate alınmalıdır. Buna göre idarenin yerine getirmiş olduğu milli güvenlik faaliyetleri, Türk milletinin dışa karşı bağımsızlığının, içeride devletin bütünlüğü ve ülkenin bölünmezliğinin, 1982 Anayasası'nın benimsemiş olduğu Cumhuriyet ile demokrasinin unsurları ile işleyişinin korunması ve muhafaza edilmesi için yine Anayasa

¹³⁶ Ramazan Çağlayan, İdari Yargılama Hukuku, 14. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 191.

¹³⁷ Erdoğan, 1990, s. 325.

¹³⁸ Yılmaz, 2005, s. 398.

¹³⁹ Acaray, 2020, s. 1320.

hükümleri çerçevesinde yerine getirilen bütün faaliyetler olarak tanımlanabilir.

Milli güvenlik faaliyetlerinin geniş anlamda kamu hizmeti olduğu söylenebilir. Fakat milli güvenlik faaliyetlerinin kendine has bazı özellikleri olduğu için tam anlamıyla kamu hizmeti olduğu söylenemeyecektir. Aynı şekilde milli güvenlik faaliyetleri kolluk faaliyetleri ile ilişkili olsa da kamu düzenini sağlamayı amaçlayan kolluk faaliyetlerinden farklıdır. Dolayısıyla idare tarafından yerine getirilen milli güvenlik faaliyetlerini idarenin ayrı bir faaliyet alanı olarak kabul etmek daha doğrudur. Nitekim doktrinde de milli güvenlik ayrı bir idari faaliyet alanı olarak kabul edilmektedir.

İdarenin yerine getirmiş olduğu milli güvenlik faaliyetlerinin birtakım özelliklerinin olduğu söylenebilir. Bu özellikler şöyle ifade edilebilir: Devletin diğer görevlerini yerine getirebilmesi için öncelik arz etmesi. Devletin kamu hizmeti ya da kolluk faaliyetleri gibi diğer görevlerini yerine getirebilmesi için ilk önce kendi güvenliğini sağlaması gerekmektedir ki bu da milli güvenlik faaliyetleri ile sağlanacaktır. Milli güvenlik faaliyetleri, merkezi idarenin başkent teşkilatının tekelindedir. Yani merkezi idarenin taşra teşkilatının ya da mahalli idarelerin milli güvenlik alanında yetkilerinin olduğu söylenemeyecektir. İdarenin yerine getirmiş olduğu kamu hizmeti ya da kolluk faaliyetleri etkisini günlük hayatta doğrudan hissettirebilirken milli güvenlik faaliyetleri etkisini doğrudan hissettirmemektedir. Ancak milli güvenlik faaliyetleri kamu hizmetleri ya da kolluk açısından ön koşul olarak kabul edilebilir. Ayrıca özel hukuk tüzel kişilerinin özellikle kamu hizmeti alanında faaliyet göstermesi mümkünken milli güvenlik alanında faaliyet göstermesi mümkün değildir. Ayrıca idarenin yerine getirmiş olduğu milli güvenlik faaliyetlerinin kapsamı günün şartlarına göre değişebilmektedir. Buna en güzel örnek siber güveniktir. Günümüzde siber güveniğin de milli güveniğin bir parçası olduğu kabul edilmektedir. Yürütme ve idarenin yerine getirmiş olduğu her faaliyet Anayasa ve kanunla sınırlı olduğu için milli güvenlik faaliyetleri de Anayasa ve kanunlarla sınırlıdır. Bu husus 1982 Anayasası'nın 8. maddesinde açıkça ifade edilmiştir.

İdarenin yerine getirmiş olduğu milli güvenlik faaliyetleri Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü korumayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün ifade edilmiş olduğu 1982 Anayasası'nın 3. maddesinin idarenin milli güvenlik faaliyetlerinin dayanağı olduğu söylenebilecektir. Devletin temel amaç ve görevlerinin düzenlenmiş olduğu 5. maddede Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumanın Devletin bir görevi olduğu belirtilmiştir. Bu görev de yürütme ve idare tarafından yerine getirilen milli güvenlik faaliyetleri ile sağlanacaktır. 1982 Anayasası'nın 6. maddesinde Türk Milletinin, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanacağı ifade edilmiştir. Dolayısıyla yürütme ve idarenin yerine getirmiş olduğu milli güvenlik faaliyetlerinin egemenliğin Türk milletine ait olmasını korumaya yönelik olduğu söylenebilecektir.

1982 Anayasası'nın 8. maddesine göre yürütme yetkisi ve görevi Cumhurbaşkanı tarafından kullanılır ve yerine getirilir. Milli güvenlik de yürütmeye dahil olduğu için milli güvenlik alanında bağlayıcı nitelikte karar alma ve bunları uygulamaya koyma yetkisi Cumhurbaşkanı'na aittir. Bu

durum, Cumhurbaşkanı'nın görev ve yetkilerinin düzenlenmiş olduğu 1982 Anayasası'nın 104. maddesinde açıkça ifade edilmiştir. Milli Savunma Bakanlığı, Milli Güvenlik Kurulu, Türk Silahlı Kuvvetleri/Genelkurmay Başkanlığı, Yüksek Askerî Şûra ve Cumhurbaşkanlığı Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu gibi idare ya da idari birimlerin milli güvenlik alanında faaliyet gösteren yardımcı birimler olduğu söylenebilecektir. Yani bu idare ya da idari birimlerin almış olduğu kararları uygulayıp uygulamama yetkisi Cumhurbaşkanı'nın takdirindedir.

KAYNAKÇA

Acaray D, “Anayasal Bir Kuruluş Olarak MGK Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde MGK’nın Yeri ve Alternatif Yeni Bir Kurum: Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu”, C. 69, S. 3, 2020, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ss. 1293-1326.

Ağaoğulları M A, Sokrates’ten Jakobenlere Batı’da Siyasal Düşünceler, 8. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018.

Akgüner T, 1961 Anayasasına Göre Milli Güvenlik Kavramı ve Milli Güvenlik Kurulu, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1983.

Akgüner T, “Milli Güvenlik Kavramı Üzerine Bazı Düşünceler”, C. 6, S. 1-3, 1985, İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, ss. 13-16.

Akın R, Türk Siyasi Tarihi 1908-2000, 3. Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2019.

Akıymaz B/Sezginer M/Kaya C, Türk İdare Hukuku, 14. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2021.

Atatürk K, Nutuk Cilt 1 1919-1920, 10. Baskı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1970.

Aybay R, “Milli Güvenlik Kavramı ve Milli Güvenlik Kurulu”, C. 33, S. 1, 1978, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, ss. 59-82,

Balta T B, Türkiye’de Yürütme Kudreti, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1960.

Barın T, Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin Hukuki Rejimi ve Anayasallık Denetimi, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2020.

Beyoğlu C Ü, Türk Anayasa Hukukunda Silahlı Kuvvet Kullanma ve Savaş İlan Etme Yetkisi, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.

Boz S S (ed.), Nacak M, Öndin H B, Özdemir Y, Bölükbaşı M O, Ulusoy S, İdare Hukuku Açısından Kamu Düzeni Unsurları, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020.

Bozkurt E/ Kütükçü M A/ Poyraz Y, Devletler Hukuku, 8. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015.

Çağlayan R, İdari Yargılama Hukuku, 14. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.

Çaycı S, “Türkiye’nin Milli Güvenliği”, C. 65, S. 4, 2016, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ss. 3327-3344.

Çınarlı G, Anayasal Bir Kurum Olarak Milli Güvenlik Kurulu, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2016.

Döner A, Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021.

Duran L, İdare Hukuku Ders Notları, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1982.

Duran L, “III. Cumhuriyetin Yürütme’si: Kuvvetli İcra mı, Kişisel İktidar mı?”, C. 24, S. 221, 2000, Mülkiye Dergisi, ss. 95-113.

Doehring K, Genel Devlet Kuramı (Genel Kamu Hukuku), Çev. Ahmet Mumcu, 7. Baskı, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2018.

Esen B N, Anayasa Hukuku, Alaeddin Kırat Matbaası, Ankara, 1945.

Erdoğan M, “Silahlı Kuvvetlerin Türk Anayasa Düzeni İçindeki Yeri”, C. 45, S. 1, 1990, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, ss. 309-334,

Eroğlu H, İdare Hukuku Dersleri Cilt 1, by., 1969.

Eroğul C, Devlet Nedir?, Yordam Kitap, İstanbul, 2014.

Friedrich C J, Sınırlı Devlet, Çev. Mehmet Turhan, 2. Baskı, Gündoğan Yayınları, Ankara, 2010.

Geoffrey P, Cambridge Savaş Tarihi, Çev. Füsun Tayanç/Tunç Tayanç, 5. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2020.

Göze A, Siyasal Düşünceler ve Yönetimler, 18. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2020.

Gözler K, Devletin Genel Teorisi, 5. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2014.

Gözler K, Türk Anayasa Hukuku Dersleri, 25. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2020.

Gözler K/ Kaplan G, İdare Hukuku Dersleri, 22. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2020.

Gözler K, “Hiyerarşi İlkesi Açısından Genelkurmay Başkanlığının ve Kuvvet Komutanlıklarının Durumu (‘Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin İçindeki Değeri: Bir Buçuk Yıllık Bir Bilanço’ Başlıklı Makaleye Ek)”, (www.anayasa.gen.tr/cbhs-ek-10-genelkurmay.htm, Yayın Tarihi: 30 Aralık 2019 s.e.t. 12 Aralık 2022).

Gözübüyük A Ş/ Tan T, İdare Hukuku Cilt I Genel Esaslar, 14. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2021.

Gülân A, “Kamu Hizmeti ve Görülüş Usulleri” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku, İstanbul, 1987.

Günday M, İdare Hukuku, 11. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2017.

Güneş T, Türk Pozitif Hukukunda Yürütme Organının Düzenleyici İşlemleri, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1965.

Güveyi Ü, Anayasa Hukuku Boyutuyla Milli Güvenlik (Karşılaştırmalı Bir İnceleme), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.

Hakyemez Y Ş, “Demokratik Ülkelerde Milli Güvenlik Politikasının Belirlenmesi ve Türkiye”, C. 7, S. 3-4, 2003, Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, ss. 285-308.

Kafesoğlu İ, Türk Milli Kültürü, 37. Baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2014.

Kıratlı M, “1924 ve 1961 Anayasalarında İdarenin Kuruluşu (Bir Karşılaştırma)”, S. 341, 1973, Türk İdare Dergisi, ss. 3-28.

Kubalı H N, Devlet Ana Hukuku (Esas Teşkilat Hukuku) Birinci Cilt, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1950.

Machiavelli N, Hükümdar, Çev. Necdet Adabağ, 19. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2020.

Montaigne, Denemeler, Çev. Sabahattin Eyüboğlu, 42. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2021.

Onar S S, İdare Hukukunun Umumi Esasları I-III, 3. Baskı, Hak Kitabevi, İstanbul, 1966.

Okay Tekinsoy Özge, İdare Hukukunda Kamu Düzeni Kavramı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2011.

Özay İ H, Günışığında Yönetim, Alfa Yayınları, İstanbul, 1996.

Özbudun E, Türk Anayasa Hukuku, 21. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021.

Savaşçı Temiz B, Ceza Hukukunda Amirin Emrinin Yerine Getirilmesi, Seçkin Yayınları, Ankara, 2021.

Sever D Ç, Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında İdare Hukukunda Kanuna Dayanma İlkesi, Turhan Kitabevi, Ankara, 2021.

Soysal M, 100 Soruda Anayasanın Anlamı, 2. Baskı, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1974.

Söyler Y, Yeni Başkanlık Sisteminde Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018.

Sur M, Uluslararası Hukukun Esasları, 13. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2019.

Şenol C, Devlet Sırrı ve Devlet Sırlarına Karşı İşlenen Suçlar, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019.

Tanör B, İki Anayasa 1961-1982, 2. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1991.

Tanör B/ Yüzbaşıoğlu N, 1982 Anayasası'na Göre Türk Anayasa Hukuku, 20. Baskı, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 2020.

Tunç H/Döner A, "MGK ve Milli Güvenlik Kavramı", C. 1, S. 1, 1998, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, ss. 3-23,

Turhan M, "Albert Venn Dicey'nin Hukuk Devleti Anlayışının Işığı Altında Türk Anayasa Mahkemesi'nin Kararları", C. 1, S. 5, 2020, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ss. 3237-2358.

Uygun O, Devlet Teorisi, 4. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017.

Zabunoğlu Y K, İdare Hukuku Cilt 1, Yetkin Yayınları, Ankara, 2012.

Yılmaz H, "Türk Silahlı Kuvvetleri ve Milli Savunma Hizmeti", C. 54, S. 4, 2005, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ss. 375-430.

<https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2019/881/oj.s.e.t.7> Haziran 2022.

<https://hgm.uab.gov.tr/uploads/pages/strateji-eylem-planlari/ulusal-siber-guvenlik-stratejisi-ve-eylem-planlari-2020-2023.pdf> s.e.t. 7 Haziran 2022

<https://sozluk.gov.tr/>

<https://www.msb.gov.tr/tr-TR/FiratKalkani.s.e.t.22> Temmuz 2022.

<https://www.msb.gov.tr/tr-TR/BarisPinariHarekati> s.e.t. 22 Temmuz 2022.

<https://www.msb.gov.tr/tr-TR/BaharKalkani> s.e.t. 22 Temmuz 2022.

<https://www.kkk.tsk.tr/tarihce.aspx> s.e.t. 18 Aralık 2022.

<https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss664m.htm> s.e.t. 20 Aralık 2022.

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.4.211.pdf> s.e.t. 12 Aralık 2022.

AYM, E: 1963/67, K: 1966/19, T: 14.04.1966 (T.C. Resmî Gazete, 12347, 13 Temmuz 1966).

AYM, E: 1967/39, K: 1968/41, T: 10.10.1968 (T.C. Resmî Gazete, 13211, 31 Mayıs 1969).

AYM, E: 1970/52, K: 1971/46, T: 27.04.1971 (T.C. Resmî Gazete, 13994, 22 Ekim 1971).

AYM, E: 2019/110, K: 2021/85, T: 11.11.2021 (T.C. Resmî Gazete, 31765, 1 Mart 2022).

Siyasi Parti Kapatma, AYM, E: 1992/1, K: 1993/1, T: 14.07.1993 (T.C. Resmî Gazete, 21672, 18 Ağustos 1993).

Siyasi Parti Kapatma, AYM, E: 1996/1, K: 1997/1, T: 14.02.1997 (T.C. Resmî Gazete, 23384, 26 Haziran 1998).

Siyasi Parti Kapatma, AYM, E: 1997/2, K: 1991/1, T: 26.02.1997 (T.C. Resmî Gazete, 24591, 22 Kasım 2001).

Danıştay 12. D., E: 1969/4097, K: 1970/426, T: 5/3/1970 (Danıştay Kararlar Dergisi C.1, S. 1, 1971, s. 383-384).